Observaţiile de mai sus (majoritatea de natură formală, de amănunt) şi altele ce vor urma nu pot şi nu caută să diminuieze excepţionala valoare ştiinţifică de fond a acestei opere, care va constitui baza documentară indispensabilă pentru istoria antică sarmato-elenică a Bosporului. După ce CIRB a continuat şi încheiat la zi opera lui Latîşev (IPE, II şi IV) pentru partea orientală a « ţărmului nordic al Pontului », putem spera că volumul părţii occidentale pînă la gurile Dunării îi va urma cît mai curînd, iar colectivul de redacţie va avea în vedere, adoptînd experienţa şi elementele utile, părerile şi sugestiile privind sistemul de publicare ce se impune în a doua jumătate a sec. XX-lea, continuînd adică modelul lui Latîşev, dacă nu în privinţa limbii latine, cel puţin în felul cum marele savant şi umanist a ilustrat cele trei volume de IPE. Numai în acest fel: printr-o anexă de planşe la CIRB şi prin volumul pentru zona de vest a ţărmului nord-pontic, eruditii sovietici vor depăşi, înlocuind integral, vechile publicaţii epigrafice, inclusiv celebrele IPE ale lui Latîşev.

I. I. Russu

INSCRIPTIONES GRAECAE IN BULGARIA REPERTAE edidit Georgius Mihailov. Volumen III: *Inscriptiones inter Haemum et Rhodopem repertae.* Fasciculus posterior: *A territorio Philippopolitano usque ad oram Ponticam.* Serdicae, in aedibus typographicis Academiae Litterarum Bulgaricae, 1964, 277 p. in 16° + o hartă şi 197 planşe afară din text.

Despre volumele precedente ale acestui Corpus de mari proporţii am avut prilejul să vorbesc, pe măsura apariţiei lor, în Dacia mai întîi (I, 1957, p. 357–359; IV, 1960, p. 598–600), apoi în Studii Clasice, VI, 1964, p. 390–392 (dînd seamă despre fasciculul 1 din volumul III). În toate aceste împrejurări, am relevat interesul excepţional şi nivelul remarcabil al acestei publicaţii, care face cinste autorului şi ştiinţei bulgare îndeobşte. Mai mult, nu e exagerat să se spună că — de la volum la volum şi cu trecerea anilor — lucrarea a căpătat calităţi noi, tehnice şi ştiinţifice. Planşele sînt acum mai numeroase decît oricînd, astfel că toate inscripţiile editate îşi au în culegere fotografia sau desenul care să permită controlul citirii; în acelaşi timp, atenţia arătată interpretării textelor a crescut, unele din documentele strînse în fasciculul de care mă ocup bucurîndu-se de un comentariu exhaustiv — lingvistic şi istoric. Afirmaţia priveşte în primul rînd inscripţii de mare întindere şi de un interes considerabil, ca « actul de fundaţie » al emporiului Pizos (nr. 1690: p. 103–125); e valabilă însă şi pentru texte mai puţin faimoase, dar care pentru un motiv sau altul se învrednicesc de atenţia editorului. În aceeaşi ordine de idei, trebuie relevată ca o inovaţie fericită amploarea mai mare dată notiţelor despre aşezările antice ale căror inscripţii se publică. Ele ajută buna înţelegere a documentelor editate şi, în genere, constituie contribuţii binevenite la geografia istorică a Traciei în epoca romană.

Teritoriile luate în consideraţie în acest volum sînt: Augusta Traiana (Stara Zagora) şi împrejurimile; partea bulgară din χώρα oraşului Hadrianoupolis; împrejurimile portului Anchialos (portul însuşi fiind inclus în volumul I al culegerii) şi ale coloniei Deultum (azi Develtos). Celor cu o « stare civilă » bine stabilită li se adaugă un număr restrîns de inscripţii de provenienţă necunoscută (numerele 1870–1889). În sfîrşit, într-un apendice de o oarecare însemnătate se prezintă completări şi îndreptări la textele editate în fasciculul anterior al volumului III.

Ţinînd seama de caracterul aşezărilor şi de vremea din care provin documentele, e firesc ca marea majoritate a acestora să fie constituită de inscripţiile funerare şi de dedicaţii către împăraţi şi divinităţi: din panteonul greco-roman, dar mai ales din cel trac, fie şi în interpretări greceşti sau romane ale zeităţilor locale. Sub acest raport, volumul prezintă un interes deosebit, şi tot aşa din punctul de vedere al onomasticii trace, care-şi găseşte aci materiale preţioase.

https://biblioteca-digitala.ro

De luarea aminte specială a istoricului se învrednicesc marea inscripţie din Pizos, amintită înainte, şi un « jurămînt » din Seuthopolis, în parte inedit, despre care abia acum ne putem face o părere întemeiată. Conţinutul primului document e cunoscut, aşa că nu voi zăbovi asupra lui. Ceea ce trebuie totuşi relevat, în legătură cu el, e bogăţia aparatului critic, care oglindeşte etapele de căpetenie ale constituirii textului, de la primii editori — Jirecek şi Dobruski — pînă în zilele noastre. Tot aşa, amploarea comentariului istoric, relevată şi ea mai sus, şi care oferă cititorului nu numai posibilitatea unei înţelegeri adîncite a documentului, dar şi elementele indispensabile unei cercetări originale.

Din cele două inscripţii greceşti descoperite la Seuthopolis — un « jurămînt » şi o dedicaţie către Dionysos —, ultima a fost publicată de D. Dimitrov încă din 1957 (Istoriceski Pregled, XIII (2),p. 69 = Latomus, XXVIII, p. 183). Constituirea textului nu prezintă greutăţi, nici înţelegerea lui, dacă se exceptă întrebarea despre posibila legătură de rudenie dintre dedicant — Αμαιστας Μηδιστα — şi familia lui Seuthes. Cît priveşte « jurămîntul », situaţia e mai puţin mulţumitoare, amintind stări de lucruri întîlnite şi în alte ţări decît republica vecină: deşi găsit cu cincisprezece ani în urmă, documentul n-a fost încă publicat de descoperitor, care s-a mulţumit să-l facă cunoscut în traduceri bulgară şi rusă, editînd din original numai rîndurile 27—34. Acestea sînt şi singurele pe care le reeditează acum Mihailov, fără variante de lectură, pentru restul « jurămîntului » oferindu-ne numai o versiune latină a traducerii lui Dimitrov.

Fără a intra în amănunte, se poate arăta că documentul priveşte un conflict în sînul familiei domnitoare trace, în care rolul principal par să-l fi jucat o femeie, Berenice (cu multă probabilitate soaţa lui Seuthes al III-lea, care domnea la sfîrşitul sec. al IV-lea), şi un oarecare Epimenes, a cărui origine şi calitate exactă nu rezultă din document. Mihailov vede în el un vrăjmaş al lui Seuthes (poate om de încredere al lui Lysimach), capturat de regele trac şi încredinţat de acesta unei alte căpetenii băştinaşe — Spartocos. Prin jurămînt, Berenice şi numeroşii ei feciori se leagă să respecte viaţa şi bunurile lui Epimenes — la acea dată refugiat în templul Zeilor din Samothrake —, ceea ce dovedeşte, în treacăt fie spus, pătrunderea timpurie în Peninsula Balcanică a unui cult despre care se crede îndeobşte că ar fi prins să se răspîndească abia spre sfîrşitul epocii elenistice (astfel încă Bengt Hemberg, *Die Kabiren*, Uppsala, 1950, p. 212 —239).

D. M. Pippidi

VESELIN BEŠEVLIEV, *Spätgriechische und spätlateinische Inschriften aus Bulgarien* (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Institut für griechisch-römische Altertumskunde. Berliner Byzantinische Arbeiten, Band XXX), Berlin, 1964, XV+ 220 p.+ 114 pl. şi 1 hartă.

Munca de adunare a inscripţiilor în *corpora* şi de editare a lor în condiţii care să corespundă din ce în ce mai mult cerinţelor cercetării moderne a cunoscut în Bulgaria, în ultimii 10 ani, o deosebită amploare. După apariţia celor 4 volume din *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*, editate de G. Mihailov, şi după importantul *corpus* al inscripţiilor protobulgare *(Die protobulgarischen Inschriften*, Berlin, 1963), îngrijit de V. Beševliev, avem acum un nou volum, în care sînt adunate toate inscripţiile greceşti şi latine din perioada romană tîrzie şi pînă în secolul XIV. Dacă ţinem seama de faptul că, la fel ca şi la noi, colegii noştri bulgari lucrează în momentul de faţă la reeditarea inscripţiilor latine în cadrul noii ediţii a volumului III din CIL, se poate considera că peste puţin timp, în ţara vecină, activitatea de editare a textelor va putea fi încheiată. Rămîne ca după aceasta să se treacă la faza a doua, anume la interpretarea lor istorică. Este o realizare de seamă, pentru care epigrafiştii bulgari, editori ai acestei colecţii, merită felicitări.

https://biblioteca-digitala.ro